

מפעל דף היומי בעיון

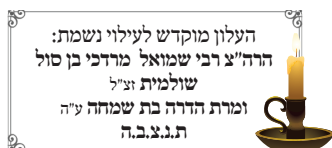
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור, ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

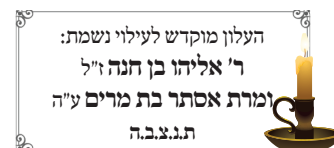
יום ב' ז' כסליו-יום א' י"ג כסליו תשפ"א

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת פסחים ב'ה'

שבוע פרשת ויצא

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף ב'

משנה. אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה. ובמה אמרו שתי שורות במרתף - מקום שמכניסין בו חמץ, בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף, ובית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות, שהן העליונות ...

הגירסא במשנה וביאור הלשון

כתב הר"ן, דאין נפק"מ אם הגירסא במשנה היא "אור לארבעה עשר" או "לאור ארבעה עשר" או "אור ארבעה עשר", דמוכח בגמ"א דבכל אחד מלשונות אלו יש לפרש הלילה שאחר י"ג דהיינו ליל י"ד. ואף שמצד הלשון אפשר גם לפרש שהכוונה ללילה שלאחר י"ד דהיינו ליל ט"ו, מ"מ הרי ודאי הדין אינו כן דבלי ל"ד שמחרתו ט"ו הרי כבר חל זמן איסורו כדמוכח בגמרא (ה' א'), ונמצא עובר עליו, ולכן בהכרח הפירוש כנ"ל.

טעם התקנה של בדיקת חמץ, הגדרתו של 'ביטול חמץ', ומדוע צריך גם בדיקה וגם ביטול

פרש"י, דהטעם שבדקים הוא כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא. והקשו בתוס', דהא קיימא לן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי [לקמן ד' ב'], והרי הבודק צריך שיבטל [ו' ב'], וא"כ

א עי' במגלה עמוקות [בילקוט מפרשים על הרי"ף] שביאר כיצד כל זה מוכח בגמ' להלן ג' א'.

מוכח שהבדיקה אינה בשביל שלא לעבור עליו שהרי כבר ע"י הביטול אינו עובר. ולכן כתבו תוס', דהטעם של התקנה היא שמא ימצא חמץ בפסח ויבוא לאוכלו, וכדמשמע לקמן [ו' ב'] דבעי רבא ככר בשמי קורה צריך סולם להורידה, והספק אם חיישינן שתיפול ויבוא לאכלה. ומה שחששו בזה יותר משאר איסורים הוא משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא [וכדמצינו סברא זו לקמן י"א א'], וגם שהחמירה בו תורה שעובר ב'בל יראה'. ובר"ן כתב, דלקמן [ו' ב'] מבואר דהבדיקה היא דאורייתא [דלמדו ממקראות חיוב בדיקה לאור הנר], ומה שכתב רש"י שהוא כדי לא לעבור עליו בבל יראה היינו על ביוטל, שמה שהצריכו חכמים ביטול אחר הבדיקה אינו אלא מדבריהם שמא ימצא גלוסקא יפה וישהה אותה אפילו רגע אחד ויתחייב משום בל יראה [לקמן ו' ב'], ועי"ז שיבטל אינו עובר עליה אף באופן הזה. וכתב הר"ן, דלדעת התוס' דהוא משום שמא יבוא לאוכלו אפשר לומר בזה עוד טעם שהחמירו בו יותר משאר איסורים כיון שיש בו כרת. ואפשר שמפני טעם זה החמירה התורה בו לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא.

עוד האריך הר"ן לבאר ענינו של ביטול חמץ, שהתורה אמרה [שמות י"ב] "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם", ואמרינן בגמרא דמדאורייתא סגי בביטול [כנ"ל]. וביאר רש"י, דנפקא לן מדכתיב "תשביתו" שלשון זה כולל גם השבתה ע"י ביטול, שהרי לא כתוב "תבערו" או "תשרפו", ואונקלוס תרגם "תשביתו" - תבטלו. ובתוס' כתבו דנפקא לן מדכתיב "לא יראה לך" [ר"ל דע"י הביטול הוי הפקר ושלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, וכ"ה בתוס' לפנינו שם], והכי תניא בספרי "לא יראה לך שאור" - בטל בלבך.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורם זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

וענין הביטול מוכח בגמ' [שם] שהוא מדין הפקר הוא, דבגמ' שם שקיל וטרי אם הטעם שצריך ביטול עם הבדיקה הוא מצד הפירושים שאגב שמשמר הבית יש להם חשיבות, ומדמה ליה לדיני מעשרות אם תאנים גרועות חייבות במעשר מחמת שמשמר השדה, ושם ודאי הנידון אם מפקיר דבר כזה.

ואף שמי שיאמר שנכסיו "לבטלו ולהו" כעפרא" לא הוי הפקר, וכמו"כ אמרינן בגמ' דמבטלו בלבו ובודאי לענין הפקר ממנו הפקר בלבו אינו מועיל דדברים שבלב אינם דברים, וכמו"כ למ"ד בנדרים [מ"ג א'] אליבא דר' יוסי דהפקר אינו יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו הזוכה, והרי בביטול חמץ אין כלל זוכה. אך יש לומר, דאף שממון גמור של אדם אינו יכול להפקיר באופנים אלו, מ"מ חמץ לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו סגי בגילוי דעת בעלמא שאינו רוצה שיהא לו זכות בחמץ. ומהני אפילו לחמץ ידוע כמבואר בגמ' לענין גלוסקא, וכן לקמן [מ"ט א'] ההולך לשחוט את פסחו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו' יבטל בלבו.

אמנם יש להקשות, כיון שביטול מועיל מן התורה במה נחלקו ת"ק ור"י [לקמן כ"א א'] כיצד מצות ביעור, ולר"י אין ביעור חמץ אלא שריפה, ולמד דין זה מנותר [כ"ב ב'], ואמר רבי עקיבא [ה' א'] מצינו להבערה שהיא אב מלאכה, והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם. א"כ מבואר דמדאורייתא חייב בביעור, והרי סגי בביטול. וביאר, שזה שאמרה תורה "תשביתו" יכול להתקיים בשני אופנים : או שיבטל בלבו כל חמץ שיש ברשותו, או אם לא בטלו בלבו כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא רגיל להמצא שם ויבערנו מן העולם. ובביעור זה הוא שנחלקו במה יבערנו. ולכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. אך תקנו חכמים שלא יספיק ביטול לבד מפני שבטול זה תלוי במחשבתו של בני אדם ואפשר שיקלו ולא יוציאוהו מלבן לגמרי, או מפני שחששו שאם ישהנו בתוך ביתו יבא לאכלו.

ומה שתקנו ביטול אף שבדק וביער הוא מחשש שמא ימצא גלוסקא יפה. ופרש"י, דשמא מתוך שדעתו עליה ישהה אותה מלבערה ונמצא עובר עליה. וכונתו דוקא שעכשיו כשמוצאה יעבור עליה משעת מציאתה ואילך, אבל קודם לכן אינו עובר, שהרי סמכה תורה על החזקות וכל שבדק אותן מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ יצא ידי חובתו. וגם שאם נאמר שעובר עליה למפרע א"כ אפילו בדק הוא מחויב מן התורה לבטל מפני ספק חמץ שאינו מצוי, אלא ודאי כנ"ל דאחר בדיקה כדין יצא ידי"ח מדאורייתא. עכ"ד הר"ן.

ובטור [ס' תל"א] כתב וז"ל : מדאורייתא בביטול בעלמא סגי שיבטלנו בלבו ויחשבנו כאילו הוא עפר בעלמא ואז אינו עובר עליו, אלא שחכמים הצריכו להוציא מן הבית לפי שאדם רגיל בו כל השנה, וחשו שמא יבא לאוכלו אם ישאר בבית. עכ"ל. וכתב הב"י, דנראה מדבריו דאינו סובר כדברי הר"ן הנ"ל שיש לבדיקה וביעור חמץ עיקר מן התורה.

וכתב הב"י, דמדברי הרמב"ם [פרק ב' ה"ב] נראה שהוא סובר דמדאורייתא צריך גם ביעור וגם בדיקה, ביעור לחמץ הידוע וביטול לשאינו ידוע. אך אי אפשר ליישב דבר זה, דמבואר להדיא בגמרא בכמה דוכתי [ו' ב', מ"ט א'] דביטול מהני אפילו לחמץ ידוע. ובנוסחא אחרת בדברי הרמב"ם שם נראה שהוא סובר דביטול דוקא הוא מדאורייתא ואין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל וכדברי הטור. וכן נראה מדברי הסמ"ג.

עוד הביא הב"י דברי הר"ן הנ"ל בהגדרת ענין הביטול, והביא שהר"ן לקמן [ל"א ב' מדפי הגמ'] כתב, דיש מי שפירש דמה שאמרו שמבטלו בליבו הוא רק לומר שאין צריך להשמיע לאזניו, אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים [ולא כמש"כ הר"ן כאן]. והטור כתב [סימן תל"ו] שאם מחשב בלבו לבטל סגי, וכן דעת רבינו ירוחם [ובב"י ס' תל"ב כתב הטעם שלא מברכים על ביטול חמץ, משום דביטול הוי בלב ואין מברכים על דברים שבלב, עיי"ש. ועי' בזה בדברינו לקמן דף ד' בעזה"י].

בשו"ע [סימן תל"א סעיף א'] כתב : בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ. **ובמג"א** [ס"ק ב'] העתיק דברי התוס', והמשנ"ב [ס"ק ב'] העתיק דברי הר"ן הנ"ל.

עוד מדיני הבדיקה יתבארו בהמשך הסוגיות.

דף ג'

... ונתנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי? - לישנא מעליא הוא דנקט. וכדדברי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו ...

כתב רש"י, לא ד'לילי' הוא לשון מגונה, אך מ"מ שמעינן שדרך חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי. ובר"ן הוסיף דלכך פתח התנא בלשון אור כדכתיב [תהלים קי"ט] פתח דברך יאיר. עוד כתב הר"ן בשם הראב"ד, דלכך נקט 'אור' לומר שראוי לבדוק בתחילת הלילה שיש עדיין אור כדי שלא יתרשל או שלא ישכח, וכיון דאותה שעה באמת יש בה אור, שנה 'אור' משום לישנא מעליא, ובלי שהיה הטעם הזה לא היה שונה 'אור' רק מחמת הטעם של לישנא מעליא, אלא השמיענו גם הדין שצריך להקדימו עם אור היום כדי שלא יתרשל וישכח. וכן הביא הב"י [ס' תל"א] בשם רבינו ירוחם בשם הראב"ד [ועי' לקמן דף ד' מה שנביא מדברי הפוסקים לגבי זמן הבדיקה ובביאור דברי הר"ן כאן].

הנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דהלל וחד מינייהו רבן יוחנן בן זכאי, ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן. חד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה? וחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר: מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל. ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

גם הטעם השני לבדו אינו מספיק שהרי אור הנר יפה לבדיקה כל הלילה.

והמג"א [ס"ק א'] כתב, דזמן הבדיקה הוא סמוך לכניסת הלילה. וכתב המחצית השקל, דכונתו עפ"י דברי הר"ן בשם הראב"ד [מובא לעיל דף ג'] דכתב דזמן הבדיקה הוא בעוד יש קצת עדיין מאור היום כדי שלא יתשל. וסיים המחצית השקל, דבספר חק יעקב ואליה רבה חולקים דבעי דוקא אחר צאת הכוכבים, וכתבו שיש לכוין גם כוונת הראב"ד הנ"ל כן [שגם אחר צה"כ יש קצת מאור היום]. וכדבריהם סתם המשנ"ב [ס"ק א'] דהבדיקה צריכה להיות דוקא אחר צאת הכוכבים.

... אמר אביי: הילכך, האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר, דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה.

פירש רש"י, לא ליפתח בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא.

כתב הטור [סי' תל"א], דה"ה שלא יאכל עד שיבדוק. וכתב הב"י שכן הוא ברב המגיד בשם התוס' והגה"מ בשם סמ"ק, ופשוט הוא, שאם אסור ללמוד אסור לאכול.

עוד כתב הטור, שהרבינו יונה כתב שאם התחיל ללמוד מבעוד יום אינו צריך להפסיק. אך אין דבריו נראים, שהרי הטעם משום שלא יטריד בלימודו וישכח מלבדוק, וממילא אין לחלק בזה ואפילו אם התחיל כבר פוסק. וכתב הב"י, דנראה שהרבינו יונה שלמד כן מלשונו של אביי שאמר "לא ליפתח", משמע שאינו אסור אלא שלא יתחיל משחשכה, אבל אם התחיל מבעוד יום אינו חייב להפסיק משתחשך. ומה שהקשה הטור שהטעם משום שלא יטריד בלימודו וכו', יש לומר שרבנן לא החמירו עד כדי כך שיפסיק מדברי תורה כשתחשך כיון שכבר התחיל בהיתר.

ובשו"ע [סימן תל"א סעיף ב'] כתב: יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל, עד שיבדוק. ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד, לא ילמוד עד שיבדוק; ואם התחיל ללמוד מבעוד יום, אין צריך להפסיק [כדברי רבינו יונה]. וכתב הרמ"א: ויש אומרים שצריך להפסיק [כהטור שחלק על רבינו יונה], וכן נראה לי עיקר.

כתב הט"ז [ס"ק ב'], דיש להעיר בלשון הגמ' "הלכך צורבא מרבנן לא ליפתח" וכו', דמה זה שייך למה שאמר רב נחמן בר יצחק קודם לכן בשעה שבני אדם מצויים בבתייהם וכו'. אך לפי מה שנתבאר [בדבריו ס"ק א', הובא בקטע הקודם] שבדברי רב נחמן בר יצחק נאמר שצריך לבדוק דוקא סמוך לביאתו וצריך שימתין, ולכן צריך שיהיה פנוי באותה שעה לגמרי ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד כגון פרק א' ויוכל לגומרו בזמן זה, מ"מ אסור כיון שיש חשש שיבוא לו עיון וישהה קצת ויעבור על תקנת חכמים שקבעו לבדוק דוקא סמוך לביאתו. ובוה מתורץ מה שהקשה הב"ח מדוע בק"ש של ערבית שלא אסרו הלימוד אלא רק האכילה [כמו שאמרו בברכות ד' ב' שלא יאמר אוכל

כתב הר"ן, דאף שהתלמיד שאמר 'מוסקין בטומאה' נקט לשון קצרה, מ"מ אי"ז הלשון מתוקנת, שהרי לשון זו משמע דמוכרחים למסוק דוקא בטומאה, ולכן הלשון של השני מדויקת יותר ש'אין מוסקין בטהרה', והיינו שאין מקפידין למסוק בטהרה. ובשם תוס' כתב, דיתכן שאמר כן על זה שאמר 'בטומאה' לשון קצרה, ואין נראה.

דף ד'

... אמר רב נחמן בר יצחק: בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם, ואור הנר יפה לבדיקה.

פירש"י, דבעינן לבדוק דוקא בלילה כיון שאז טוב לבדוק בנר, משא"כ ביום אור הנר מחשיך. ואם תאמר יבדוק ביום [לאור החמה], הרי ילפינן לקמן [ז' ב'] שמצותה דוקא בנר. ובר"ן כתב, שאור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מאור החמה [ועי' להלן דכן מבואר בירושלמי].

עוד כתב הר"ן, דלדעת הרז"ה אם בא להקדים לבדוק ב"ג שרשאי, אך גם אז צריך לבדוק דוקא לאור הנר, שהרי אפילו ביום צריך אור הנר שעל מה ששינו [שם] אין בודקין לא לאור החמה וכו' אמרו בירושלמי [הלכה א'] שאפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר, ובעל כרחך שהתנא מיירי או שעבר ולא בדק ליל י"ד או שבא להקדים ב"ג. וכתב הר"ן לדחות דבריו, דאדרבה בדברי הירושלמי שם מבואר שאסור להקדים הבדיקה ליום י"ג, דאמרינן שם ולמה בלילה, א"ר יוסי שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה, שאורו מבהיק בלילה יותר מביום. ולפיכך אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר אינו רשאי. ועי' בדברינו להלן בדף ז'.

ובשו"ע [סימן תל"א סעיף א'] כתב: בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.

כתב הט"ז [ס"ק א'], דמה שהקשו בגמ' 'ואימא משית', היינו שצריך שיהיה בזמן הבדיקה איזה טעם שדוקא בזמן זה קובעים הבדיקה, שע"ז יותר מבואר שהבדיקה היא דוקא באותו זמן. ולכן בשש שעות שאז הוא זמן איסורו יש רושם ושינוי באיסור חמץ דאורייתא, ומה שהקשו שתהיה הבדיקה בבוקר היינו שאז יש שינוי מחמת מה שהזרזים מקדימים בזמן זה כמו אברהם, אך בלילה אין שום שינוי אלא בתחלתו שדרך אדם לבוא לביתו מבחוץ, אלא בדרך כלל אדם מגיע לביתו בבין השמשות בעוד קצת יום וצריך להמתין עד שהנר מבהיק, ולכן צריך להמתין משעת ביאתו לביתו עד לזמן שהנר מבהיק, ובאותו זמן שהוא ממתין צריך להיות פנוי לגמרי שלא יתאחר מהבדיקה בתחילת זמנה הנ"ל שהנר מתחיל להבהיק. ולכן צריכים לשני הטעמים של רב נחמן בר יצחק, דהטעם שבני אדם מצויים בבתייהם הוא שאז הוא זמן קבוע וברור, אך מצד זה היה אפשר לתקן לבדוק בבין השמשות, ולכך צריך לטעם השני שאור הנר יפה לבדיקה, אך

קימעא ואשתא קימעא, ואיתא שם אם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל] וכאן אסור גם את הלימוד, ולפי הנ"ל מיושב דהרי שם לא הקפידו על שיהיה סמוך לביאתו דודאי אין איסור אף אם שהה קצת, אלא הקפידו על ביטול המצוה לגמרי [כדאמרינן שם על איסור אכילה ושתייה דחוטפתו שינה וישן כל הלילה] ולכן לא אסרו את הלימוד שאין בו חשש חוטפתו שינה כל כך כמו באכילה, משא"כ כאן שהחשש שימשך קצת לכן אף בלימוד אסור. ומהר"י וייל כתב, שאסור בלימוד קודם תפילת ערבית, וקשה עליו מהגמ' הנ"ל. ונראה לתרץ, שהגמרא מיירי כשיש לו שיעור קבוע ללמוד באותה שעה ולכן מותר [אף שלגבי בדיקת חמץ גם זה אסור], אבל המהר"י וייל מיירי בשיעור שאינו קבוע לאותה שעה אלא שעכשיו דרך מקרה רוצה ללמוד, שזה אסור דשמא ימשוך ביותר הרבה מאד. וכן נראה להלכה [ועי' מג"א להלן מש"כ בקושיא זו על דברי המהר"י וייל].

עוד כתב הט"ז [ס"ק ג' ד'], דמה שהתיר רבינו יונה להמשיך ללמוד כשהתחיל מבע"י היינו דוקא ביש לו שיעור קבוע, אך אם אינו שיעור קבוע מודה להטור דצריך להפסיק, וכן"ל לענין תפילת ערבית. אבל לאכילה פשיטא שצריך להפסיק אפילו לדעתה זו מטעם הנ"ל שאין קבע לאכילה. ולדעת הטור אסור אף באופן שהתחיל בבע"י. ואף שהלשון "לא ליפתח" משמע שהגיע זמן הבדיקה, מ"מ י"ל דהוא לרבותא דאף שכבר נקבע בלבו חיוב הבדיקה ופותח ללמוד ע"מ כן שיעור קבוע אפ"ה אסור שמא ירחק הרבה מן הביאה לביתו שהיא עיקר הזמן שיש שם שינוי והרגש שלא יעבור על המצוה.

עוד כתבו הט"ז [שם] **והמג"א** [ס"ק ד'] **והמשנ"ב** [ס"ק ו'] בשם מהרי"ל, דטעימא בעלמא מותר בזמן ההוא, שלא אסור אלא סעודה. וטעימא היינו פירות או כביצה פת כמ"ש ס"ס רל"ב [לענין ק"ש]. וכתב בבאיור הלכה [ד"ה ולא], דמה שמותר הרבה פירות הוא דוקא בחצי שעה שקודם הבדיקה, אבל משהגיע זמן הבדיקה גם ע"י פירות אין נכון לשהות הרבה, שהרי כאן עיקר התקנה היא לבדוק דוקא בתחילת הזמן, ולכן אינו דומה לדין הנ"ל לענין ק"ש.

כתב המג"א [ס"ק ג' ובמשנ"ב ס"ק ה'] דנראה דחצי שעה קודם לילה אסור כמ"ש סי' רל"ב ורל"ה ועסי' תפ"ט ס"ד. ומי שלא בדק בלילה אסור ביום עד שיבדוק.

עוד כתב המג"א [ס"ק ה' ובמשנ"ב ס"ק ז' ט'] בשם רא"ח [סי' ע"ט], דמותר לומר דבר הלכה בבהכנ"ס אחר התפלה, דדוקא ללמוד בביתו אסור, אבל זה בודאי ילך לביתו. ונראה דזה דוקא דוקא כשההלכה היא בלא פלפול, אבל לעסוק בפלפול אסור אפילו אינו בביתו. ואסור ליכנס למרחץ ובכל הדברים הנזכרים בסי' רל"ב.

עוד כתב המג"א, דהב"ח כתב שמצא כתוב דמי שלא התפלל ערבית עם הציבור יבדוק תחלה ואח"כ יתפלל, וכ"ה במחזורים. אך כתב הב"ח דנראה יותר שיתפלל תחלה כיון שיש לחוש שמא יטרד בבדיקתו וישכח מלהתפלל, ובתפלה כיון שהיא קבועה וסדורה אין חשש זה. אבל מי שמתפלל

לעולם ערבית ביחידי בלילה יבדוק תחלה דכיון שהוא רגיל לכך לא ישכח. ובדומה לזה פסק מהר"י וייל, דמי שהתפלל בבהכנ"ס ופעם אחת לא התפלל בבהכנ"ס אסור ללמוד עד שיתפלל ערבית, אבל מי שמתפלל לעולם ערבית בביתו מותר ללמוד קודם שיתפלל. עכ"ד הב"ח. ולא עיין יפה במהר"י וייל בסוף דבריו, שכתב בהדיא שאף מי שרגיל להתפלל בביתו אסור ללמוד עד שיתפלל, וכן מבואר בשו"ע [סי' פ"ט ס"ו], ומה שאמרו בגמ' נכנס לבהכנ"ס וקורא ושונה ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל, מיירי דוקא קודם זמן ק"ש, וכמ"ש רבינו יונה [הנ"ל] **ושל"ה** [ועי' מה שכתב שם ואכ"מ]. וכאן נראה, דכיון שזמן הבדיקה הוא קודם צאת הכוכבים [כמ"ש שם בריש הסימן הבאנוהו בדברינו לעיל] ולכן יבדוק ואח"כ יתפלל אחר צאת הכוכבים. ואם לא בדק עד אחר צאת הכוכבים יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל, וכמ"ש סי' ת"ע [ר"ל, אף על גב שכתב בסימן תל"ב ס"ק ה' דמצוה בו יותר מבשלוחו גם בבדיקת חמץ, מכל מקום כיון שיש טעם לדבר מותר לבדוק ע"י שליח. וכן מצינו בסימן ת"ע בתענית בכורים שאם חל פסח ביום א' שמתענים הבכורים ביום ה' שלפניו, ובלילה צריכים לבדוק וקשה עליהם להתענות עד אחר הבדיקה שיבדקו ע"י אחרים. מחצית השקל]. ואם אין אחר יתפלל קודם. והרגילים להתפלל ערבית בעשרה לעולם יתפללו תחילה בבהכנ"ס כיון שטורח הוא לקבצם אח"כ [כמ"ש הטור סי' רל"ה], ואין בזה חשש כיון שהוא בציבור וכן"ל לענין אמירת השיעור. ובמשנ"ב [ס"ק ח'] העתיק כל דברי המג"א במסקנתו בזה, וכתב שאם רגיל להתפלל ביחיד בביתו בכל אופן יבדוק תחילה, וכמ"ש המג"א למעלה. וכתב בשם החק יעקב, דלדעתו לעולם יתפלל תחלה דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

עוד כתב המג"א [ס"ק ו' ז' ח'] דמשמע דכל מה שנחלקו רבינו יונה והטור לגבי אם התחיל ללמוד קודם זמן הבדיקה, הוא דוקא בדבר מצוה [כמו לימוד], אבל לדבר הרשות לכ"ע פוסק. ומשמע דאם התחיל בלילה באיסור לכו"ע פוסק, דבדיקת חמץ הוי דאורייתא כל זמן שלא ביטל, וקי"ל בדבר דאורייתא פוסק [כמש"כ בסי' רל"ה, ועי' בראב"ח ח"א סי' מ"ח]. ויש להקשות על הטור הסובר שצריך להפסיק אף שהתחיל בהיתר, שבסי' רל"ה איתא לענין ערבית דבהתחיל בהיתר אינו פוסק. ותירץ הב"ח, דכאן שהוא פעם אחת בשנה חששו יותר שישכח. וקשה, שהרי לולב הוא גם פעם אחת בשנה ואפ"ה איתא בסי' תרנ"א שא"צ להפסיק אם התחיל בהיתר. וכן בסוכה [ל"ח א'] מקשה מלולב שמפסיק למנחה שאין מפסיקין, ולהב"ח מה הקושיא הרי בלולב יש לחוש יותר כיון שאינו תדיר. ומהר"ל חגליש כתב, דכאן שהוא להפריש מאיסור חמץ חמור יותר. ואין נראה. ונראה דמה שכתב הטור דאם התחיל מבעוד יום אסור, מיירי דוקא בתוך חצי שעה סמוך לערב ולכן צריך להפסיק, והב"י ס"ל דא"צ להפסיק, דס"ל דלא הוי דאורייתא דהרי עדיין לא הגיע זמן ביעור חמץ.

ובמשנ"ב [ס"ק ז' י"א] כתב, דטעם האוסרים בהתחיל בהיתר הוא דעיקר מצוה לכתחלה קבעו חכמים בתחלת הלילה וע"כ צריך להפסיק כדי שיתקיים המצוה כתקונה. עוד כתב, דגם

ללמוד יש אוסרים בחצי שעה מקודם, אם לא שביקש לאחד שיזכירנו כשיבוא הזמן. ויש מתירין לענין לימוד מקודם ורק בהגיע הזמן של צה"כ אסור. ואף להאוסרים אינו אסור אלא בלומד בביתו אבל הלומדין שיעור הלכה בביהמ"ד אחר התפלה מותר, דהלא יהא מוכרח בודאי לבא לביתו ומ"מ אף זה אינו מותר אלא הלומד בלא פלפול אבל בפלפול חיישינן בכל גווני דלמא אתי לאמשוכי.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ב], דמה שהכריע הרמ"א לאסור אף בהתחיל בהיתר, ה"ה לשאר מלאכות. ומ"מ נראה דאין צריך להפסיק אלא כשיגיע הזמן של צאת הכוכבים.

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, על מי לבדוק ... תנינא: המשכיר בית לחבירו, אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על המשכיר לבדוק, ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק.

מבואר בגמ', דרב נחמן בר יצחק נסתפק מי חייב לבדוק כי שמא השוכר חייב לבדוק כיון שהאיסור הוא ברשותו, או שדוקא המשכיר חייב לבדוק כיון "דחמירא ידידיה הוא". וכתבו תוס', דאין לפרש שהמשכיר מחמת שהחמץ הנמצא בבית הוא בבעלותו, שהרי לפי"ז יתחייב גם אם השכירות היתה בפי"ג, אלא הכונה "חמירא ידידיה הוא" שחל עליו חיוב בדיקה שעה אחת קודם שהשכירה. ועי' בט"ז להלן מש"כ בזה.

פירש"י, דמסירת המפתחות קונה את השכירות. והקשו ע"ז תוס', דבב"ק [ע"ט א'] מבואר, שכמו שקנין קרקע הוא בכסף בשטר ובחזקה, כך גם שכירות קרקע היא דוקא בקנינים אלו. ומפרש ר"י, דחיוב הבדיקה חל רק על מי שיש בידו מפתח כשחל י"ד אף שלא החזיק בבית, דמי שאין בידו מפתח איך יכנס ויבדוק. ומ"מ אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבדוק אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו [ועי' תו' ב"ק נ"ב א' ד"ה כיון, ותוס' ב"ב נ"ב ב' ד"ה נעל].

והבין הב"י [סי' תל"ז], דלדבריהם הוא דוקא בשוכר שמסר לו מפתח שאף שלא החזיק השוכר הוא החייב בבדיקה, אך לא מיירי באופן הפוך שהחזיק בבית ולא קיבל המפתחות שהמשכיר הוא החייב בבדיקה [ועי' לקמן באריכות בזה בדברי הט"ז]. אמנם הר"ן כתב, דגם באופן זה אף שהשוכר כבר קנה את הבית מ"מ כיון שהמפתח ביד המשכיר והחמץ שלו הוא המונח שם, הוא החייב בבדיקת הבית.

ובשו"ע [סימן תל"ז סעיף א'] כתב: המשכיר בית לחבירו לצורך י"ד וממנו ואילך וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בו, אם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד על המשכיר לבדוק; ואם משמסר לו המפתח חל י"ד, על השוכר לבדוק [וכדברי הר"ן הנ"ל].

בט"ז [ס"ק א'] האריך להוכיח, דכונת תוס' הנ"ל [במש"כ בפירוש "חמירא ידידיה הוא"], שמיירי שהשכיר לו בקנין כל הבית ליל י"ד, ועדיין בשעה שנכנס השוכר לא עבר כל זמן הבדיקה

אלא קצת מהבדיקה שהוא מזמן תחילת ליל י"ד, ואח"כ נכנס השוכר לאותו בית. אך המשכיר יצא מבית זה כבר מקודם תחלת ליל י"ד, והבית היה פנוי בינו לביתו באותו מקצת בליל י"ד שהיא מקצת מזמן הבדיקה, ולכך מסתפקת הגמ' אם כיון שבאותו זמן שהיה פנוי היה חל הבדיקה על המשכיר משום דבאותו זמן עדיין לא נכנס השוכר לבית זה כלל ולא קנאה, ולכן אף לאחר שנכנס השוכר החיוב על המשכיר, או שכיון שהיה בידו של השוכר לקנותו ולזכות באותו בית מיד בהכנסת ליל י"ד עליו יחול חיוב הבדיקה. ופשט רב נחמן בר יצחק ששתי הסברות הנ"ל אינם נכונות אלא באופן הנ"ל הכל תלוי במסירת המפתח, ואנו רואים אם עד שלא חל י"ד מסר המפתח אף שהקנין היה אחר שעבר קצת מזמן חיוב הבדיקה אפי"ה החיוב על השוכר, ואם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד שקצת הבדיקה עברה על המשכיר וגם המפתח היה אצל המשכיר אז החיוב על המשכיר. אמנם אם כבר נעשה הקנין לפני שהתחיל זמן הבדיקה אף על פי שעדיין לא מסר לו המפתח השוכר נתחייב בבדיקה ומסירת המפתח אינה מועילה אלא דוקא באותו עת שהבית פנוי מאיש כנ"ל. וכן נראה מדברי הטור. ואי"ז כשיטת הר"ן שכתב להדיא שהקנין כבר נעשה בפי"ג ואעפ"כ אם לא מסר לו המשכיר המפתח המשכיר חייב בבדיקה. והשו"ע פסק כהר"ן.

וכן כתב המג"א [ס"ק א'] בדעת הר"ן, וכתב דכן משמע בדרכי משה. והמשנ"ב [ס"ק ב'] כתב, דע דהמחבר סתם דבריו כדעת הר"ן והרב המגיד דלא מחייבים את השוכר לבדוק אא"כ יש בו תרתי לטיבותא דהיינו שקנהו באחד מהקנינים קודם התחלת י"ד, וגם מסירת מפתח. ודעת התוס' וסייעתם דבמסירת מפתח לבד קודם התחלת י"ד חל חובת הבדיקה על השוכר משום דאין המשכיר יכול לכנוס בו שאין המפתח בידו ולכן הטילו החיוב על השוכר. ויש מאחרונים שכתבו שנכון להחמיר כשניהם, וא"כ חיוב בדיקה בזה על השוכר והמשכיר. והפר"ח כתב דעיקר כדעה הראשונה. מיהו לכו"ע יכול האחד לעשות שליח לחבירו ויוצא ידי הכל. עוד כתב [ס"ק ה'], שאם חזר השוכר והפקיד המפתח אצל המשכיר, על המשכיר לבדוק, כיון שעכ"פ בתחלת ליל י"ד היה בידו. והפר"ח כתב דעל השוכר לבדוק כיון שהמשכיר כבר מסר לו המפתח ובידו לחזור וליטול מידו.

כתב המג"א [ס"ק ג'] ובמשנ"ב ס"ק ו', דבאופן שעל השוכר לבדוק צריך לבטל גם החמץ הנשאר בבית, ואף שהוא של המשכיר, מ"מ מסתמא הפקירו כשיצא ממנו כמ"ש הטור [ס"ס תל"ז]. ומ"מ המשכיר יבטל ג"כ בפירוש, וכן משמע בתוס'.

כתב המשנ"ב [ס"ק ג'], דכל מה שמחייבים המשכיר לבדוק כשהמפתח אצלו הוא דוקא במשכיר שגוף הבית עדיין שלו לכן אם גם המפתח בידו עליו מוטל לבדוק, משא"כ במכר והחזיק הלוקח כיון שאין למוכר שום זכיה בקרקע אף שהמפתח בידו אינו אלא כמופקד אצל אחר והחיוב מוטל על הלוקח.

עוד כתב [ס"ק ד'], דאם הבית אין לו מנעול [ולא שייך מסירת מפתח], על השוכר לבדוק כיון שהחזיק בו באחד מדרכי הקנין והוא פתוח לפניו לכנוס בו.

כתב בביאור הלכה [ד"ה על], דבאופן שהמפתח אצל המשכיר והוא המחויב בדיקה, מ"מ אם אינו בעיר על השוכר לבדוק וכדמוכח לקמן ס"ב וס"ד.

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק ...

מבואר בגמ', דאם המשכיר נמצא בפניו יש לשאלו האם הבית בדוק או לא אף אם חזקתו בדוק. וכתב הר"ן, שטעם הדבר הוא משום דאין סומכים על חזקה במקום דאפשר לברר. ולכך כתב הר"ף בחולין [י"ב א' מדפי הגמ'] דאין סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם אלא כשנמצא ששחט והלך ואי אפשר לבדוקו אם יודע הלכות שחיטה, אבל אם נמצא לפנינו אין סומכים על החזקה ובודקים אותו.

ורב נחמן הוכיח דיש חזקה שבדקו ולכן יש לסמוך עליה כשאי אפשר לשאלו. ואמנם בגמ' דחו את ראיית רב נחמן מהברייתא לדין זה, אך כתב הר"ן, דמ"מ כיון שכך סובר רב נחמן וכל הדין בדיקה הוא מדרבנן הוא, נקטינן כותיה דחזקתו בדוק. וכן פסק הרמב"ם [פ"ב מחמץ ומצה]. והרא"ש כתב דלא איפשריטא הך בעיא, אך מ"מ נראה שיכול לבטל והויא ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא. ומתוך דברי ר"י משמע, דאפילו אם חזקתו בדוק כשישנו בעיר צריך לשאול לו. וכן כתב רי"צ **גיאנות** [ובב"י העתיק שהרא"ש כתב דקי"ל כרב נחמן דחזקתו בדוק. ועי' ביאור הלכה להלן].

ו**כתב הב"י**, דנקטינן כדעת הרמב"ם והר"ן הנ"ל דחזקתו בדוק, ודלא כהגה"מ שכתבו דהרא"ם ושאר גאונים חולקים בזה ופוסקים דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפילו בשל סופרים. והקשה הב"י, דבחולין [ט' א'] מבואר דאפילו בהמה שהיא לפנינו אין בודקים אותה בכל הטרפות אלא מעמידים אותה על חזקתה. ותירץ, דשם היא בחזקת כשרה משנולדה, אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא [וכתב המג"א ס"ק ד' דהוא שלא כדברי הב"ח כאן עיי"ש, וציין לדבריו בס"ס תל"ז].

בשו"ע [סימן תל"ז סעיף ב'] כתב : השוכר בית מחבירו ב"ד ואינו יודע אם הוא בדוק, אם הוא בעיר שואלו אם בדקו; ואם אינו בעיר, חזקתו בדוק ומבטלו בלבו ודיו.

כתב הט"ז [ס"ק ב'], דכל הנידון אם חזקתו בדוק או לא, הוא ג"כ תלוי במח' תוס' והר"ן הנ"ל אם מיירי שהקנין היה לפני ליל י"ד או רק לאחר שנכנס מקצתו, ובחנם דחק הב"ח שלהר"ן מה שכתוב לעיל י"ד היינו ב"ג לצורך י"ד, וכאן היינו ב"ד שחרית שרק אז חזקתו בדוק, והאמת היא לא כדבריו אלא שניהם שוים, כי גם לענין חזקתו בדוק הוא כבר בתחילת הלילה. ומה שכתב רש"י לענין חזקה י"ד שחרית היינו שעכ"פ אינו קודם להתחלת הלילה.

וכן פסק המשנ"ב [ס"ק ז'] לענין חזקתו בדוק שהוא ביום י"ד, או אף בתוך ליל י"ד לאחר שכבר עבר זמן שהיה יכול המשכיר לבדוק ביתו באותו זמן.

עוד כתב הט"ז [ס"ק ג'], דהקשה הב"ח מנין לנו שיש חילוק בין אם הוא בעיר או לא [וכנ"ל דסמכין על החזקה דוקא באי אפשר לבררה כמש"כ הר"ן] דלמא קושית הגמ' "נשייליה" היינו כיון שאנו מסופקים אם חזקתו בדוק או לא. ונראה, דאם כך היה פירוש הגמ', היה צריך להורות לנו התנא דמסיבה זו יש לשאלו.

כתב המשנ"ב [ס"ק ח'], דאם אשתו של משכיר וב"ב בעיר יכול לשאול אותם אם בדק, דהרי הם נאמנים אפילו נגד החזקה [כמ"ש ס"ד].

כתב הביאור הלכה [ד"ה ומבטלו וד"ה שואלו וד"ה ומבטלו], דהסיבה דצריך לבטלו בליבו הוא כיון דבגמרא הוא בעיא דלא איפשרטא לענין בדיקה. ולכן כתב הרא"ש דיבטל בלבו כדי שיצא ידי חובתו מדאורייתא, שאז הוי הבדיקה רק מדרבנן וסומכין להקל בספיקא. [ועיין בפמ"ג שמפקפק לענין ביטול, אכן באמת נמצא זה עוד גם בחידושי מהר"ם חלאווא וברבינו מנוח]. ויש דעות אי ביטול סגי בלב או דוקא בפה, ועיין בביאור הגר"א שהסכים להלכה כלשון המחבר דבלב סגי. ואם אומר לו המשכיר שבדקו אין צריך שוב לבטל, דכיון דקי"ל הבודק צריך שיבטל מסתמא עשה כן.

... אמר להו רב נחמן בר יצחק, תניתוה: הכל נאמנים על ביעור חמץ, אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים ...

מבואר בגמ', דגם במקום שיש חזקה שהבית לא בדוק ואמרו אלו שהם בדקוהו, מאמינים להם כיון דבדיקת חמץ מדרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי. ומשמע דדוקא מחמת שבדיקת חמץ רבנן מאמינים להם, אבל בדאורייתא אין מאמינים. וכתבו תוס' והר"ן, דאף שמבואר בכתובות [ע"ב א'] דסומכים עליהם בהפרשת תרו"מ שהיא דאורייתא, ועוד שהרי מעשים בכל יום שמאמינים להם על השחיטה וניקור, מ"מ בבדיקת חמץ שצריכה דקדוק גדול ונשים עצלניות הן, סומכים עליהם רק כיון שהבדיקה מדרבנן, אבל בשאר איסורים שאינם צריכים זריזות כ"כ גדולה סומכים עליהם אף בדאורייתא. וכתב הרמב"ם [פ"ב הי"ז], דמה שסומכים על קטן היינו בשיש בו דעת לבדוק [ועי' בזה משנ"ב להלן].

והביאו הרא"ש והר"ן, דבירושלמי [פ"א ה"א] יש מ"ד דאין סומכים עליהם בבדיקת חמץ, דמתוך שהן עצלניות בודקות כל שהוא. וכתב הב"י [ס"י תל"ז] דהפוסקים לא הביאו דין זה כיון דבבבלי לא הובא שיטה זו, וגם דיש להקל בבדיקת חמץ כיון שהיא דרבנן.

בשו"ע [סימן תל"ז סעיף ד'] כתב : בית שהוחזק שלא בדקו המשכיר ואמרו אשה או עבד או קטן: אנו בדקנוהו, הרי אלו נאמנים; והוא שיהא קטן שיש בו דעת לבדוק.

כתב המג"א [ס"ק ח' ס"ק י"ח], דמה שהם נאמנים הוא כנ"ל כיון דבדיקת חמץ דרבנן. ועי' מה שכתבתי סי' תל"ו דאין לסמוך לכתחילה על נשים. וכן משמע במהרי"ל.

עוד כתב המג"א, והתוס' בעירובין [נ"ח ב'] כתבו, דבבית שלהם נאמנים, אבל השולח אותן לעשות דבר אין נאמנים אפילו מדרבנן [וכמ"ש סי' ת"ט ס"ח]. ובסוגיין כתבו, דבמה שבידם נאמנים אפילו בדאורייתא, אלא כיון דבדיקת חמץ הוא טורח גדול אלו היה דאורייתא לא היו נאמנים. ועי' ביו"ד סי' ק"כ לענין טבילת כלים דקטן אין נאמן. וצ"ע על הרמ"א ביו"ד סי' קכ"ז שכתב הטעם דנאמנים דחמץ לא אתחזק איסורא, שהרי חמץ אתחזק איסורא כמ"ש כ' הריב"ש בהדיא [סי' רמ"ה], אלא שנאמנין משום שהוא בידם, וכן משמע בב"י יו"ד סי' ק"כ בשם תרומת הדשן, דלמ"ד טבילת כלים דרבנן נאמנים אף על גב דאתחזק איסורא [ועיין בתורת חטאת כלל מ"ו].

כתב המשנ"ב [ס"ק ט"ז], דכיון שהטעם שמאמינים להם הוא משום דבדיקת חמץ דרבנן, דמן התורה בבטול סגי, א"כ אין להקל בזה אלא קודם שהגיע שעה ששית שיכול השוכר לבטל, אבל לאחר שהגיע שעה ששית שאין בידו לבטל שוב אין לסמוך על אלו וצריך לבדוק.

עוד כתב [ס"ק י"ט], דמה שכתב השו"ע קטן "שיש בו דעת" היינו שהגיע לחינוך.

איבעיא להו: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק מהו ...

מסקנת הגמ', דאף במקום שנותנים שכר על בדיקת חמץ מ"מ א"י מקח טעות כיון דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה.

כתבו תוס', דמיירי ב"ג, דבי"ד על המשכיר לבדוק [כמבואר לעיל בגמ']. וכתב הר"ן, דאחרים אמרו דמה דאמרין "ניחא ליה לאיניש" היינו לענין שא"י מקח טעות אבל צריך המשכיר לשלם על הבדיקה. אך כתב, דלדעתו לעולם מיירי ב"ד, אלא שלא מיירי כאן על מי מוטלת חובת הבדיקה אלא מצד דיני ממונות אם הוא מקח טעות, ולמסקנא ניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה אפילו בממונו ולכן אין השוכר יכול לתבוע את המשכיר, ואף אם המצוה היתה מוטלת על המשכיר.

וכתב הב"י [סי' תל"ז], שהרב המגיד כתב בשם הרמב"ן כדעת האחרים הנ"ל שכתב הר"ן.

בשו"ע [סימן תל"ז סעיף ג'] כתב: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות; ואפילו במקום שבודקים בשכר, שהרי מצוה הוא עושה. וכתב הרמ"א: וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק.

העתיק המג"א [ס"ק ה' ו' ז'] ע"ד השו"ע את פירוש הר"ן דאף שהמצוה על המשכיר מ"מ אם אמר המשכיר שאינו

רוצה לעשות המצוה אינו מקח טעות כיון דנח לשוכר לעשות המצוה בעצמו, ומה שחזר בו מהמקח שמא מפני דבר אחר הוא. ודוקא בהפסד ממון לענין המצוה, אבל הפסד הבא אחרי עשיית מצוה לא ניחא ליה [כנסת הגדולה]. ועי' בבכורות דף נ"ח. והיש אומרים שהביא הרמ"א סוברים דהא דניחא ליה למיעבד מצוה בממוניה היינו בדבר שאין בו היזק כגון לברך על טלית שלו, אבל בחסרון כס לא, כמ"ש סי' י"ד [והעולת שבת כאן לא עיין שם עי' בדבריו].

והקשה המג"א, דברמ"א יו"ד סי' רצ"א לענין מזוזה [בשוכר שעשה מזוזה ואחר שיצא הניחה למשכיר] סתם ולא כתב דצריך להחזיר לו הדמים. וי"ל, דשם אין בו חסרון כס שהמזוזה היא שוה הדמים שנתן בעדה [אף על גב כשיצא השוכר אין רשאי ליטול המזוזה מן הבית, כמו שכתוב שם, מכל מקום אם ירצה השוכר צריך זה שנכנס אחריו לדור בו לשלם לו המזוזה, כמו שכתוב שם. מחצית השקל]. וקשה לסברת היש אומרים דבהתנה בהדיא צריך לנכות לו, הא בחו"מ [סי' רל"ב ס"ה] פסק דכל מום שאינו בגוף המקח מנכה לו מן הדמים ומקח קיים, א"כ מה צריכה כאן הגמרא לומר דניחא ליה במצוה, הלא בכל דבר הדין כן [ר"ל, דאם מצד הדמים הרי גם כאן צריך לשלם]. וי"ל דשם מיירי בלא התנה וכאן אפילו התנה המקח קיים.

וכן במשנ"ב [ס"ק י"ב י"ג י"ד ט"ו] העתיק פירוש דברי השו"ע והרמ"א כנ"ל. וכתב דהאחרונים פסקו כדעה קמיינת דבכל גווני אינו צריך לשלם לו, דיכול לומר לו קים לי כדעה זו והמוציא מחבירו עליו הראיה.

בביאור הלכה [ד"ה וי"א] הביא דברי הפר"ח, דהשו"ע והרמ"א מיירי דוקא בסתמא או שאמר המשכיר שהוא בדוק והשוכר שתק, אבל אם התנה השוכר עמו בהדיא ע"מ שיהא בדוק הוי בטול מקח לכו"ע. ועי' בהרב המגיד והריטב"א. שוב מצאתי במקור חיים שכתב בפשיטות דהעיקר לדינא כפר"ח דאם התנה תנאי גמור הוי בטול מקח. וע"כ צ"ע לדינא.

דף ה'

... נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר לא ימצא בבתיכם ...

מבואר בגמ', דאם קיבל על עצמו אחריות על חמצו של הנכרי, הרי הוא עובר על "לא ימצא" בכל מקום שהחמץ ברשותו, ומה שאמרו אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה היינו בדלא קביל עליה אחריות.

וכתב הרא"ש, יש אומרים דוקא שומר שכר דחייב בגניבה ואבידה, אבל שומר חנם לא. ודייקו כן מלשון הגמ' "דאילו מיגנב או מיתבד" משמע כשומר שכר שחייב בגניבה ואבידה. וכן כתב ר"י. ובעל הלכות גדולות כתב, דאפילו שומר חנם חייב, ומה שאמרו "מיגנב או מיתבד" היינו אם נגנב או נאבד בפשיעה. וכתב הב"י [סי' ת"מ] שכן כתב רבינו ירוחם בשם הבה"ג, דאינו מותר אלא כשאינו חייב באחריותו כלל אפילו

בפשיעה. והרמב"ם [פ"ד ה"ג] כתב: גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קיבל עליו ישראל אחריות שאם אבד או נגנב ישלם לו דמיו הרי זה חייב לבערו הואיל וקיבל עליו אחריות נעשה כשלו ואם לא קיבל עליו אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול ממנו אחר הפסח שברשות הגוי הוא. עכ"ל. וכתב הב"י, דממה שכתב דלקבל עליו אחריות היינו "שאם אבד או נגנב ישלם לו דמיו" משמע דוקא בשקיבל עליו גניבה ואבידה, אבל שומר חנם לא.

עוד כתב הרמב"ם [שם ה"ד]: גוי אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם אף על פי שלא קיבל עליו אחריות הרי זה חייב לבערו, שהרי נחשב כאילו הוא שלו מפני שמחייבו האנס באחריותו. עכ"ל. וכתב הרב המגיד, שהוא מפרש דמה שאמר רבא לבני מחוזא "בעירו חמירא דבני חילא כיון דאילו מיגנב בעיתו לשלומי", שתשלומים אלו היו שלא מן הדין אלא באונס, ואף על פי כן נקרא החמץ שלהם. והראב"ד השיג עליו שדוקא על אחריות שחייב מן הדין מתחייב לבער, וכן כתבו מקצת המפרשים [עי' ריטב"א ד"ה הא] שזה האחריות מדין ומחוק המלכות היה שהיה עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר. אבל בהלכות רי"ף גיאת נראה כדברי הרמב"ם.

וכתב הטור, דבאופן שישראל הפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל נכרי וקיבל עליו הנפקד אחריות, יש מן הגאונים שכתבו כיון שקיבל עליו הנפקד אחריות אין המפקד עובר עליו, ורבינו יונה כתב שהמפקד עובר עליו אם אינו מבערו ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל [עי' ברא"ש סי' ו'].

ובשו"ע [סימן ת"מ סעיף א'] כתב: נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה, בין שהוא בביתו בין שהוא בכל מקום ברשותו, חייב לבערו [דעת הרמב"ם הרא"ש ור"ן]. וי"א שאפילו אינו עליו אלא שומר חנם שחייב בפשיעה, חייב לבערו [דעת הבה"ג]. ואפילו אם אינו חייב באחריותו בדין, אלא שיודע שהאינו יהודי אלם וכפהו לשלם אם יאבד, חייב לבערו [דעת הרמב"ם]; ויש חולקים [הראב"ד]. וכתב הרמ"א, דמה שחייב לבער באופן שהפקיד הנכרי חמיצו אצל ישראל, אפילו אם חזר והפקידו ביד נכרי אחר [הגהות אלפסי].

כתב המג"א [ס"ק א' ובמשנ"ב ס"ק ג'], דאפילו השכיר או השאיל לו מקום בפני עצמו לחמצו בביתו או בחצירו נמי לא מהני אם קיבל עליו אחריות, דקיי"ל שכירות לא קניא וא"כ הרי מונח החמץ בביתו של ישראל. וכתב המשנ"ב, דמ"מ בדיעבד אם השהה אצלו החמץ עד לאחר הפסח יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דהיכא שמיחד לו מקום לחמיצו אינו עובר בבל יראה אף שקיבל עליו אחריות דבעינן שיהא החמץ מצוי תחת ידו של ישראל כפקדון בעלמא שהוא תחת רשותו לטלטל ולהניח בכל פנה שרוצה ובייחד לו מקום בפ"ע לא מיקרי מצוי ומותר החמץ לאכול וליהנות ממנו. ויחוד מקום היינו

כשמיחד לו בפניו בית או חדר או זווית בתוך ביתו בשכירות או בשאלה אבל אם קיבל ממנו פקדון בלי יחוד מקום ואח"כ יחד לו מקום שלא מדעת העכו"ם בעל הפקדון לא מהני דשמא הנכרי אינו חפץ שיהיה מונח חמצו אלא ברשות ישראל ואפילו עשה מחיצה ג"כ לא מהני.

עוד מבואר במג"א שם, דיש תקנה שיחזור ויפקידו ביד נכרי אחר או שימכור הבית שהחמץ מונח בו לנכרי והנכרי יקבל עליו אחריות של גניבה ואבידה [דלא כהרמ"א]. ובמשנ"ב [ס"ק ד'] כתב, דיש דעות באחרונים אם מהני בזה ביטול ומכירה כמו בחמץ שלו, דהרבה מהם ס"ל דלא מהני כיון שאין גוף החמץ שלו, והרבה מהם מקילין בדבר [עיין בספר שדי חמד במערכת חמץ ומצה סימן ה' אות ל"ג] והנכון שיעשה שניהם דהיינו מכירת הבית וגם מכירת החמץ. והביאור הלכה [ד"ה ואפילו] כתב בשם השאגת אריה [סימן פ"ה] ע"ד הרמ"א, דבקבל עליו אחריות של חמץ נכרי והפקידו אצל נכרי אחר אף שהשני לא קבל עליו אחריות שרי בהנאה אחר פסח, והעתיקו בשע"ת.

כתב המשנ"ב [ס"ק ב'], דמיירי שקיבל עליו אחריות בהדיא וקנו מידו, דאל"ה אין דין שומרים לנכרי כדמבואר בחו"מ סימן ש"א ס"א וס"ד. ואם דין המלכות שמתחייב באחריות אפילו בסתמא משעה שנעשה שומר אף בלא קנין נמי הוי ברשותא דישראל, ואפילו לא התנה שיהא חייב באחריות גניבה.

עוד כתב [ס"ק ה' ו'], דאם עבר ולא ביערו ועבר עליו הפסח דעת הרבה פוסקים דאסור באכילה ובהנאה כמו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח ומ"מ אם בא אותו הנכרי אחר הפסח רשאי להחזיר לו החמץ ולא איכפת לן במה שנהנה מזה שפורע חובו ובמקום דיש לחוש שיחזור הנכרי וימכרנו לישראל ויכשל ישראל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח י"ל דאסור להחזיר לו ויש מקילין בעיקר דין זה ולדידהו לא גזרו חכמים בחמץ שעבר עליו הפסח אלא בחמצו של ישראל ולא בחמצו של נכרי המופקד ביד ישראל ויש לסמוך עליהו עכ"פ לענין היתר הנאה. וכחזר והפקידו ביד נכרי אחר, אפילו אם הנכרי האחר קיבל עליו כל האחריות שהיה על הישראל אעפ"כ אסור דהא לא נפקע עי"ז האחריות מן הישראל לגבי עכו"ם ראשון ויש מקילין בזה כיון דמ"מ גוף החמץ אינו שלו וגם אינו בביתו ואי משום דקיבל עליו אחריות דגניבה ואבידה הרי כנגדו קיבל הנכרי השני על עצמו. ולדעתם הוא הדין כשמכר החדר שהחמץ מונח בו לעכו"ם ג"כ שרי אם העכו"ם זה קיבל עליו אחריות של גניבה ואבידה.

עוד כתב [ס"ק ח' ט'], דלכתחילה יש לחוש לדעת הרמב"ם, דהעיקר כדעתו, לפיכך אם הנכרי בעל הפקדון לפניו צריך להחזיר לו. ואם אין הנכרי כאן יעשה מכירת חמץ ויבטל ג"כ [ואף דלהרבה פוסקים אין מועיל מכירה וביטול בחמץ שאין הגוף שלו מ"מ בכגון זה יש לסמוך על המקילין], אך בדיעבד כשכבר הגיע שעה ששית שאי אפשר למוכרו לגוי כמו שיתבאר בסימן תמ"ג יש לסמוך אסברא ראשונה ואין הישראל חייב לבערו מן העולם אלא

מותר להשהות חמץ זה עד שיביא בעליו הגוי לעיר אפילו בא בתוך הפסח יחזיר לו חמצו מיד בבואו כדי לצאת מחשש איסור של תורה שיש בשהיה זו לפי סברת הרמב"ם [רק שיזהר שלא יגע בידיו כמו שיתבאר בסימן תמ"ד]. ואחר הפסח מותר לאכול ממנו אפילו לא החזירו לבעליו. ומ"מ אם עבר עליו ולא ביערו ועבר עליו הפסח אין להחמיר ואפילו באכילה מותר.

דף ו'

תנו רבנן: נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו - אין זקוק לבער ...

כתב הר"ן, שלא הזקיקוהו להוציא את הגוי מן הבית כדאמרינן [ה' ב'] אבל אתה רואה של אחרים. הפקידו אצלו זקוק לבער. דכיון שקיבלו ברשותו כמאן דקיבל עליה אחריות דמי, וכדאמרינן בבבא קמא [מ"ח ב'] כנוס שורך ברשותי חייב אבל ייחד לו בית הוה ליה כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דפטור.

וזהו על דרך משמעות דברי רש"י בסוגיין, אבל בתוס' כתבו בשם רבינו תם, פירש דבשקיבל עליו אחריות עסקינן ואפילו הכי כיון דייחד לו בית שרי, דהוה ליה כמקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי דשרי. וכתב הר"י [ס' ת"מ] שדעת בעל העיטור והרמב"ן הראב"ד והרא"ש כרבינו תם, אבל מדברי הרמב"ם [שם ה"ג] נראה כרש"י.

ובשו"ע [סימן ת"מ סעיף ג'] כתב: גוי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו, אינו זקוק להוציאו אעפ"י שהישראל רואה חמץ של גוי אין בכך כלום. אבל אסור להעלותו עמו על השלחן ואפילו בהפסק מפה.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ח], דהסכימו האחרונים דאפילו אם אין לו היכרות עם גוי זה דאין לחוש שמא ישכח ויאכל מחמצו ג"כ אסור ומטעם הנ"ל שמא מתערב פרור חמץ מעצמו במאכלו של ישראל. וכ"ז שאוכלים בשעה אחת אבל בשעה שאינו אוכל מותר לו להניח לגוי לאכול על שלחנו רק שיזהר הישראל לנקות השלחן ולהדיחו יפה אחר אכילת הגוי שלא ישארו שם פרווין מחמצו וכן צריך לזהר כשילך הגוי מביתו שיטול כל חמצו ולא ישתיר ממנו מאומה.

... הני שלשים יום מאי עבידיתייהו? - כדתניא: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ...

ובמגילה [ל"ב א'], משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בהלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג, משמע דוקא בחג עצמו ולא קודם לכן. וכתב הר"ן, דמה שאמרו כאן ששואלין ודורשין קודם הפסח שלשים יום, אין הכונה שמחייבים לשאול ולדרוש בהלכות הפסח, אלא דמשום דקיימא לן בעלמא [תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה] בשני תלמידים ששואלים אחד שואל כענין ואחד שלא כענין נזקקין לשואל כענין, ולכן כאן אתא לאשמועינן דכל ששואל בהלכות הפסח שלשים יום קודם לפסח נחשב שואל כענין.

ובב"י [ס' תכ"ט] הוסיף לתרץ הקושיא הנ"ל ממגילה, דדיני פסח על כל פנים צריך להודיעם לעם קודם לפסח שלשים יום כדי שיהיה להם שהות רב להתעסק בטחינת החיטים ואפיית מצה והגעלת כלים וביעור חמץ, דבפסח אין לדברים אלו תקנה אם לא עשאו כהלכתם מלפני הפסח. מה שאין כן בשאר מועדים, דבעצרת נוהגים רק דיני יום טוב, ובסוכות אף על גב דאיכא מצות סוכה, ולולב אין צריך ללמוד בהם כל כך דינים. ועוד שאין טרחת סוכה ולולב מרובה ודיין להתעסק בהם בערב החג ולכן לא צריך לשאול ולדרוש בהלכותיו כל כך זמן קודם. ומה שאמרו במגילה ששואלין בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג, היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוונו במועד ההוא, וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר לעשות ביום טוב. ותדע דדומיא דעצרת קתני שאין בו הלכות אחרות אלא אלו. ושאר הלכות קודם לכן שואלין ודורשין בהם קודם לפסח שלשים יום קודם ובסוכות יום או יומיים. עוד תירץ הב"י, דבעבודה זרה [ה' ב'] אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח שלשים יום מפני הקרבן כדי לבודקו ממומין, שהרי כל ישראל היו חייבין להקריב קרבן לחג, ולזה צריכין שלשים יום לדרוש להם בהלכות הפסח כדי שיהא שהות לכולם ליקח להם קרבנות בדוקים ממומין. ואף על גב דהשתא בעוונותינו אין לנו קרבן כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהו דורשין שלשים יום קודם תקנה לא זזה ממקומה.

בשו"ע [סימן תכ"ט סעיף א'] כתב: שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום.

במג"א [ס"ק א'] הוכיח מבכורות נ"ה, דה"ה בשאר יום טוב נמי דורשין קודם לכן ל' יום בהלכותיהן [וציין השער הצינן שכן מבואר ברש"י בכמה מקומות ובתוס' מגילה ד' א'] **ובמשנ"ב** [ס"ק א'] בשם ביאור הגר"א, דבעצרת סגי מיום א' בסיון. וי"א דהחיוב שלשים יום הוא רק בפסח משום דיש בהן הלכות רבות כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ שאלו אם אין עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח משא"כ בשאר יום טוב די באיזה ימים קודם ועכ"פ ביום טוב גופא לכו"ע צריך לשאול ולדרוש בכל יום טוב בהלכותיה. וכדאיתא בסוף מגילה [דף לב] משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג [כמש"כ הב"י הנ"ל].

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ב'], דמתחילין מיום הפורים עצמו. ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול [כשאין ע"פ חל בו דאו צריך להקדים בשבת הקודם] ובשבת שובה [והעיקר להורות לעם דרכי ה' ללמד המעשה אשר יעשון דהיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח וכן בשבת שובה לדרוש לפנייהם הלכות יוה"כ וחג הסוכות לבד מה שדורש מענין התשובה אבל אם יהיה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא אין יוצאין בזה ידי חובתן] ומ"מ מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח ל' יום קודם וכן בחג עצמו.

בביאור הלכה [ד"ה שואלין] כתב, דבטור איתא "שואלין ודורשין", והוא כגירסת הגמרא דילן [בסוגיין ובבכורות נ"ח]

וברי"ף הגירסא "שואלין" לבד, וכן הגירסא בע"ז ה' ובסנהדרין י"ב, ולכאורה אין נפק"מ בזה, דכונה אחת הוא לישא וליתן בהלכות הפסח קודם הפסח וכן איתא ברש"י ר"ה דף ז' וב"ק קי"ג שהיו דורשין ברבים בהלכות הפסח קודם פסח ל' יום.

אכן לפירוש הר"ן שהוא לענין אם באו ב' תלמידים ואחד שאל בהלכות פסח נזקקין לו קודם שהוא בכלל שואל כענין אבל אין חיובא ללמוד ל' יום קודם רק בפסח גופא, וזהו מה ששנינו מרע"ה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלכות פסח בפסח וכו', לפיכך דייק כאן בלשון "שואלין" לבד. וכן דעת הרשב"א במגילה. אבל בהרבה ראשונים מבואר להדיא דחיוב לדרוש מקודם בהלכות פסח שלשים יום, והר"ן והרשב"א יחידים הם נגד כל הראשונים הנ"ל [וגם בסוגיא גופא מרשב"א מוכח דלאו להשיב לשואל לבד קאי ורק ללמוד ולזכור ההלכות ומרשב"א נשמע לת"ק דלא פליגי רק לענין זמן אבל לא בעצם הענין אח"כ מצאתי שעמד בזה במטה יהודה]. ומה דאיתא בסוף מגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת וכו' כבר תירצו ע"ז המפרשים [עיין ב"י וב"ח ושאר אחרונים], ובביאור הגר"א משמע דמפרש דאין הכונה דוקא על יום החג לבד, רק על יום החג ועל כל הזמן שמקודם כפי שמבואר במקום אחר, וכעין זה כתב ג"כ הב"ח [אלא שהוא כתב דלאחר שלמד ל' יום קודם שוב א"צ ללמוד בחג עצמו, והרבה אחרונים חולקין עליו] והפ"ח.

והנה בחק יעקב העיר דבר חדש לתרץ בזה קושיית כל האחרונים, דאיתא בירושלמי [פ"א דפסחים ה"א], שואלין בהלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג בבית ועד שואלין קודם לשלשים יום. וכן איתא ג"כ בתוספתא דמגילה, והכונה דהדין לדרוש ביום החג עצמו היינו שלא בבית הועד אלא לכל אחד ואחד בביתו, והא דשלשים יום קודם היינו בבית הועד וכעין של משה דהיינו בבית הועד, וכן כתב הפני משה. אמנם באלויה רבה סתר דברי החק יעקב, וכן פסק הב"ח דמצוה לכל אחד להתחיל ללמוד הלכות פסח מפורים. ובאמת בדברי הבה"ג הנ"ל שהעתיקתי מבואר כדבריו. ועכ"פ בביהמ"ד בחבורות בודאי יש חיוב ללמוד שלשים יום קודם אף לדברי הירושלמי וכמו שכתב הפ"מ.

... אמר רב אחא בר יעקב: הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן, ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו, ומתיירא שמא תחמיץ קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ ...

בשו"ע [סימן תמ"ד סעיף ח'] כתב: היתה לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום אחר וירא שמא תחמיץ, מבטלה בלבו קודם שתחמיץ; אבל אם החמיצה אין הביטול מועיל, אם הוא אחר זמן איסורו.

כתב המשנ"ב [ס"ק ל"ו], דאם שהה העיסה שיעור מיל בודאי החמיצה ולא מהני ביטול.

דף ז'

אמר רב יהודה: הבודק צריך שיברך. מאי מברך? רב פפי אמר משמיה דרבא: לבער חמץ. רב פפא אמר משמיה דרבא: על ביעור חמץ ...

בגמ' הקשו מהברייתא דבמילה מברכים 'על המילה', ומוכח דלשון זה משמע ג"כ להבא וכדברי רב פפא, ומתרץ דלא שייך שם לברך 'למול' כיון דאין המוהל החייב במצוה אלא הוא רק שליח האב, ולשון 'וצונו למול' משמע דהוא נתחייב במילה זו עצמה, ולכן מברך על המילה דכל ישראל נצטוו במצוות מילה. ובאמת אם האב ימול יברך 'למול', וכן לגבי שחיטה שמברך 'על השחיטה' הוא כיון דשחיטה זו יכולה להיעשות ע"י אחר ול"ד הוא נצטוו בה, ובפסח וקדשים דעיקר מצות השחיטה הוא על הבעלים באמת יברך לשחוט. ומקשה מלולב דאיתא בברייתא דמברך על נטילת לולב. ומתרץ דשם נפק ביה מיד שהגביהו וממילא מברך לשעבר. ומסקנת הגמ' דהלכתא 'על ביעור חמץ' ופירש"י דהכי נמי משמע להבא, ולכן גם במילה אף כשאבי הבן מל מברך על המילה,

ובר"ן [הו"ד בב"י סי' תקפ"ה] הקשה מפני מה אנו מברכים "על" מקרא מגילה ואילו בתקיעת שופר מברכים "לשמוע" קול שופר, ותירץ דבקריאת המגילה בעינן לאשמועינן דלא סגי בשמיעת קול בעלמא, אלא צריך לשמוע פיסוק האותיות, וכיון דאין יכול לברך 'לקרוא' מגילה דהרי אין כ"א מחוייב לקרוא, לכן מברך "על", משא"כ בתקיעת שופר שאין ענין של פיסוק קולות, סגי בלשון "שמיעה", וממילא כיון שכ"א מחוייב לשמוע את קול השופר, ש"ד לברך "לשמוע" – בלמ"ד.

והקשה הר"ן, כיון דבלמ"ד [לבער] הוא נוסח טוב לכו"ע, א"כ אמאי נחלקו בזה. ותירץ הראב"ד דאף דלא מהדרינן ליה אי מברך בלמ"ד, מ"מ ניכר שאינו ת"ח [וכההיא דאמרו בברכות ל"ח א' גבי המוציא עיי"ש] דהיה לו להשמיענו דגם "על" הוא נוסח טוב.

עוד ביאר הר"ן, דיש ג' צורות של קיום מצוה לענין זה, דיש מצוות דדווקא הוא בעצמו יכול לעשותם כתפילין ולולב וכיוצא"ב דשם לכו"ע מברך בלמ"ד, דמורה בזה דהוא בעצמו נתחייב בזה ואינו יכול להיפטר ע"י אחר, ולעומת זאת יש מצוות שהוא עושה אותם בשליחות בעבור אחר, ששם לכו"ע עדיף לברך "על" וכדאמר גבי מילה, דהרי הוא עצמו לא נתחייב בזה, ונחלקו באופן שיכול לקיים המצוה ע"י אחר אך הוא עושה אותה בעצמו, דמ"ס כיון דמצוה עליה רמיא מברך בלמ"ד, ומ"ס ב'על' כיון דיכל להיפטר באחר.

כתב הב"י [סי' תל"ב], דמברך 'על ביעור חמץ' אע"ג דאינו מבער עד למחר, מ"מ כיון דבדיקה זו לצורך ביעור הוי מעין הביעור ואין מברכין על בדיקת חמץ דאין זה סוף מצותו, וגם אין מברכין על ביטול חמץ כיון דעיקר הביטול תלוי בלב, ואין מברכין על דברים שבלב.

ובשו"ע [סימן תל"ב סעיף א'] כתב: קודם שיתחיל לבדוק יברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ; ויזהר שלא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה, כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסים בו חמץ.

כתבו הט"ז [ס"ק ב'] והמג"א [ס"ק ב'], דאם כבר סיים הבדיקה לא יברך עכשיו אלא יברך למחר בשעת שריפה דהא מברכין

על ביעור חמץ ואף על פי שבטלו אתמול בשעת בדיקה מ"מ חייב לשרפו מתקנת חכמים ועוד דהא אז אמר כל חמירא דלא חזיתיה והחמץ שראה לא ביטל. וכתב ע"ז המשנ"ב [ס"ק ד'], דיש מאחרונים דס"ל דלא נתקנה הברכה כ"א בעת הבדיקה. ולדעתם יברך בשעת שריפה בלא שם ומלכות. ונראה שהרוצה לסמוך ולברך אין מוחין בידו דיש לו על מי לסמוך.

כתב המשנ"ב [ס"ק ב'], יש אומרים שטוב שיטול ידיו קודם והוא רק משום נקיות.

עוד כתב [ס"ק ג'], שאם בירך לבער יצא [אחרונים].

עוד כתב [ס"ק ה' ו'], דבדיעבד אם שח בדברים שאין צורך הבדיקה יחזור ויברך דהפסיק בין הברכה להמצוה. ואם כבר התחיל המצוה אי"צ לחזור ולברך. ובדברים שהם צורך הבדיקה גם לכתחלה יוכל לדבר שזה אין חשיב הפסק כלל.

תנו רבנן: אין בודקין לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר ...

בירושלמי [פ"א ריש ה"א] וכי יש חמה בלילה, ומשני תפטר בשלא בדק כדתנן אם לא בדק אור לארבעה עשר בודק ארבעה עשר שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר. ועי' מה שכתבנו בזה לעיל דף ד'.

בשו"ע [סימן תל"ג סעיף א'] כתב: הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה. ואם עבר ולא בדק ליל י"ד כשבדק ביום י"ד, לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר. ואכסדרה שאורה רב, אם בדקה לאור החמה, דיו; וה"ה כנגד ארובה שבחדר.

כתב המשנ"ב [ס"ק א' ו'], דאם הקדים ובדק יום י"ג לאור הנר צריך לחזור ולבדוק ליל י"ד כתקנת חכמים. ומ"מ נראה דאין לברך אז בלילה על הבדיקה דיש פוסקים דבדיעבד יצא בבדיקה ראשונה. אכן אם בדק בליל י"ג לאור הנר שבליילה אור הנר יפה לבדיקה ונזהר היטב שלא להכניס חמץ הסכימו רוב אחרונים שא"צ לחזור ולבדוק, והרוצה להחמיר על עצמו לחזור ולבדוק עכ"פ לא יברך אז. ולענין אם מותר לבדוק ביום י"ג לאורה לכתחילה אסור אלא צריך להמתין על ליל י"ד ובדיעבד נראה דאין צריך לבדוק שנית ועיין במג"א סוף הסימן שכתב שמ"מ יחזור ויבדוק עכ"פ חדר אחד בלילה ע"ש.

עוד כתב [ס"ק ב'], דלכתחילה אסור לדחות הבדיקה על יום י"ד וכנ"ל.

דף ח'

כל מקום שאין מכניסין כו'. כל מקום לאתווי מאי? - לאתווי הא דתנו רבנן: חורי בית העליונים והתחתונים, וגג היציע, וגג המגדל, ורפת בקר, ולולין, ומתבן, ואוצרות יין, ואוצרות שמן - אין צריכין בדיקה ...

כתב הר"ן לגבי אוצרות שמן, דמוכח בגמרא דאפילו במסתפק ממנו אין צריך בדיקה לפי שיש קבע לסיפוקו. ולא נתפרש דבר זה ברי"ף. ואפשר דהטעמו כיון שנהגו עכשיו להדליק בשמן ה"ל אוצרות שמן כבית הנרות דצריך בדיקה. וכן כתב הב"י [סי' תל"ג] בשם רבינו ירוחם.

בשו"ע [סימן תל"ג סעיף ג'] כתב: בודק כל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ. ולכן כל חדרי הבית והעליות צריכים בדיקה; שפעמים אדם נכנס בהם ופתו בידו. אבל אוצרות יין שאין מסתפק מהם, וכן מתבן וכיוצא בו, אינם צריכים בדיקה.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ג י"ד ט"ו ט"ז] דאפילו מקום שאין רגיל להשתמש בו חמץ כל השנה רק שיש לחוש שמא הכניס שם חמץ באקראי ג"כ צריך בדיקה. ואפילו חדרים שמחזיקים בהם משכנות שלפעמים נכנס לתוכו באמצע הסעודה להחזיר המשכון לבעליו ויש לחוש שמא שכח שם פתו. וה"ה כל כיוצא בו כגון מרתפות שמונחים שם פירות וכבושים וגבינות וכיו"ב שדרך ליכנס שם בתוך הסעודה ליטלם וכן בית העצים ונרות ג"כ דרך השמש ליכנס בתוך הסעודה ליקח נרות להאיר ועצים לצורך התבשילין. ובמסתפק באוצרות יין גם צריך בדיקה, דפעמים אדם נכנס בתוך הסעודה ופתו בידו להביא עוד יין לסעודתו וה"ה אוצרות של שאר משקין במקום שרגילין בשתייתו צריכין בדיקה. ואוצרות שמסתפק ממנו ויש לו קבע שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודה א"צ בדיקה כיון שאין רגילים ליכנס בו באמצע הסעודה.

עוד איתא **בשו"ע** [סימן תל"ג סעיף ו'] : רפת של בקר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו. וכן לול של תרנגולים אינו צריך בדיקה, מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו. וכן אמצעה של חצר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצוים שם יאכלוהו. והני מילי מספק חמץ, אבל ודאי חמץ לא. וכתב הרמ"א : אבל לקמן סימן תמ"ה סעיף ג' מבואר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים, כל שכן שאין צריך לבער משם אפילו חמץ ודאי, עד לאחר זמן איסורו.

וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כ"ד], דה"ה קרקע הבית שהתרנגולים מצויים שם א"צ בדיקה ומ"מ צריך לכבד תחת המטות כי לפעמים נגרר שם ע"י התרנגולים חתיכה גדולה של חמץ שא"א להם לאכלה או לסיבה אחרת. ובמקום שאוכלין כל השנה וליכא שם תרנגולין לכו"ע צריך לבדוק תחת הספסלין והשלחנות שמצוי ליפול שם חמץ. ויש אומרים דאף בדאיכא תרנגולין בבית כל שאכלו שם חמץ סמוך לפסח הוי כמו חמץ ודאי דאי אפשר שלא יפול חמץ על הקרקע ואין ספק אכילת תרנגולים מוציא מידי ודאי חמץ וצריך בדיקה כדין.

עוד כתב [ס"ק כ"ח], דהאחרונים האריכו ליישב הסתירה שהקשה הרמ"א, ולדינא הסכימו כמה אחרונים דלחצר שלו או של שותפין אסור לזרוק חמץ על סמך שיאכלוהו עורבים ועופות וגם בדיעבד אם זרק צריך לבדוק ולבער אבל למקום מופקר לרבים כגון רחוב מותר להשליך שם חמצו ולהפקירו קודם זמן איסורו ואם לא אכלוהו העורבים ונשאר עד אחר זמן איסורו לא איכפת לן כיון שכבר יצא מרשותו דומיא דמוכר לעכו"ם קודם זמן איסורו.

כולל ראש פסגה

ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השלחן ערוך 17 שנה

תוכנית הוראה ללימוד ד' חלקי הש"ע במשך 12 שנה

במשך 8 שנים זכו האברכים לסיים את כל חושן משפט ואבן העזר. מלבד המבחנים החודשיים המתקיימים בכולל, זכו האברכים להיבחן בהצלחה את המבחנים לדיינות, ובס"ד גדולה עברו כולם את המבחנים בהצלחה, ומוכשרים לכהן כדיינים מומחים בכל העולם. בשנתיים האחרונות זכו האברכים להיבחן על כל יורה דעה חלק ג', ולסיים את כל הלכות שחיטה וטריפות.

תוכנית לימוד כל הש"ס במשך 5 שנים

בתוכנית זו מסיימת קבוצת האברכים בשנה הקרובה את לימוד כל הש"ס גפ"ת בעיון, עם מבחנים חודשיים קבועים, ומבחני חזרה כל שלושה חודשים. לאחרונה חוספנו קבוצה חדשה ללימוד "דף היומי בעיון".

**היה שותף בהחזקת אברך אחד בסך 700
דולר לחודש ביששכר וזבולון, ותקבל שכר
כמי שלמד את כל התורה כולה בעיון!**

לתרומות: 0527-670522

ניתן לתרום גם באמצעות: נדריים פלוס | קהילות | חשבון הבנק: בנק הדואר מ"ח 8373952